

Růžena Svobodová: Různé prózy a torsa

Poznámka vydavatelova

Tento svazek Sebraných spisů Růženy Svobodové obsahuje práce z nejrůznějšího údobí její tvorby a přináší kromě prací tištěných i věci rukopisné. „O líné Miladě“, „Industriální učitelka“ a „Dvoji život“ jsou ze samých začátků jejího spisovatelství, „Věčný les“ a „Kapitola z románu“ z jeho konce. Podle toho má tento svazek vedle hodnoty literárně umělecké i znamenitý význam pro literárního badatele, který bude studovat básnický vývoj veliké Zvěčnělé i genesi jednotlivých jejích stylů.

„Líná Milada“ jest charakteristická pro její rané mládí literární, kdy chodila do školy ke Gogolovi, jehož lekci nezapomněla ostatně nikdy, jak svědčí mimo jiné zlomek „Dvě přítelkyně“ z r. 1915. „Kapitola z románu“, její poslední povídka, již napsala několik dní před smrtí, projevuje velmi živě její zájem o Ameriku i lásku k ní jako k zemi nového zreformovaného manželství, osvobozeného od majetkových předsudků evropských a založeného na pravdě, jímž se neustále obírala ve svém zralém věku, jak ukazují v této sbírce i zápisníkové črty „Z lázniček“ z r. 1917, otiskžené zde po prvé z rukopisu.

Jak opravdově sociálně citila již ve svém mládí, projevuje črta „Dvoji život“ právě jako „Industriální učitelka“; to byla nota tehdy nová a cizí v konvenční české literatuře let osmdesátých. A že jí toto citění nikdy neopustilo, vysvítá jasně z jejích pozdních prací tohoto svazku, tak z črt „O Božím těle“ a „Z mořských lázní“; z nich jest i patrné, jak toto citění bylo spontánní a vřelé, sám nerv jejího lidství.

„Sjezd milenců“ a „Kavkazská povídka“ jsou významné pro její pozdější novoromantickou tvorbu s její ironií vyhocenou proti evropské civilizační lži-společnosti a lžimravnosti. Při „Kavkazské povídce“ stojí za zmínku, že podnětem a látkou k ní bylo vypravování jejího přítele, hvězdáře dra Milana R. Štefánika, který ji tehdy navštívil v Praze a vypravoval jí o svých cestách středoasijských.

Svazek tento prostupuje posléze několik básní v próze z různých let, plných taje záhrobního, jež vrhala mlučivá nemoc a blížící se smrt jako předtuchu do dělné přítomnosti autorčiny...

Ve vydavatelské praxi přidržel jsem se metody co možno největší věrnosti výrazu básnickovu a činil jsem nepatrné retuše jen tehdy, kdy se tím plnilo výslovné přání autorčino.

Na Vinohradech v lednu 1924.

Radostný fakt

Čemu z nás by snad nikdo neuvěřil ještě před rokem, stalo se skutečností, která by nás všechny měla plnit radostí: Jiří Wolker pronikl do širokých vrstev veřejnosti, poesie jeho je milována nejen znalci, nýbrž i širokým obecnstvem. Zemřel básník sotva čtyřadvacetiletý, básník, který stál na levém křídle dnešní básnické moderny, který věru nehledal popularity, který šel přímo a nesluvně za svou vnitřní visí nové krásy, nového výrazu básnického i nové společenskosti lidské, básník, nad nímž povážlivě kroutili hlavou různé kritické slovtivosti à la Arne Novák, básník, jehož význam snažili se nedávno ještě co nejnižše sešroubovatí módní novinářští článkaři à la Peroutka & Kodíček, — a hle, široké vrstvy čtoucího obecnstva hlásí se k němu, milují jej, učí se mu naslouchati. Sály, v nichž se přednáší o Wolkrovi a v nichž se recituje z Wolkra, jsou přeplněny, a zástupy lidí vrací se s nepořízenou od pokladen, jejichž vstupenky jsou vyprodány. Knihy Wolkrovy jsou dávno rozprodány a chystá se soubor jeho básnického díla, který bude tištěn v desetitisících výtisků...

Není to radostná zkušenost s hromadnou duší v době pokořujícího mravního bahna, v němž se topí oficiální politika česká? Nestojí za to, zamyslet se nad ní? Uvažte, že jde o *pouhého* básníka — abych užil slova nebožtíka Bačkovského —, který žil poslední rok mimo Prahu, na venkově, studuje a léče se ze své těžké nemoci. Že tedy za vítězství, jehož dobyl nad širokými vrstvami čtenářskými, vděčí jedině své tvorbě básnické, kvalitám toho vnitřního světa, jehož obraz nesla a prostředkovala. A tento vnitřní svět byl dílem z počátku obraznosti smyslu a později stále určitěji obraznosti srdce. Byl to svět milostné lásky ke všemu zdeptanému a pokořenému, ke všemu, co žilo, aby pomrvalo půdu a za cenu osobního zahynutí dalo rozkvéstí jakési vyšší krásy a radosti. Neměli jsme posud básníka tak ethického, jako byl Wolker. Ne že by ukládal povinnosti nebo příkazy, ne že by řečnil o mravnosti, lidskosti, bratrství, nýbrž mnohem víc a lépe: samým ustrojením své tvořivosti hněl je jako plasma a vyváděl z nich nové tvary básnické. Měl jako nikdo před ním cit vzájemnosti, solidarity osvětové a životní; vzal tón a doplňkem ozval se mu ihned celý vesmír. Jak mu samozřejmě, stále všudypřítomně souvisela a souzněla krásy a ohyzdnost, ctnost a hřích, radost a bolest, staví ho mezi veliké básníky ryze moderní, kteří rozšířili vnímavost lidského srdce o několik oktáv a nadáli je novými orgány. V tom je veliký národně výchovatelský význam jeho díla, které by se mělo státí duchovním chlebem, jímž by byla sycena již mládež: učiní jí více a hlouběji lidmi než celá řada t. zv. klasiků národních, kteří tento název vpravdě usurpovali na zbabělosti a nekritičnosti svých vrstevníků. Proto musím to cítit jako radost, že se Wolkrovi začíná rozumět ve vrstvách širších: je to znakem, že pod nánosem lží a klamů politického řemesla a politické praxe všedního dne žije a tvoří, neporušena jimi, hromadná duše národní, že bdi nad dílem budoucnosti. Milovati Wolkra a rozumět mu jest jistě záruka duše zušlechtěné, imunní proti nákaze, která se potlouká právě českou zemí. A objevuje-li se tento zájem a tato láska mezi širokým obecnstvem, je to radostný příznak zdraví národní duše. A je to zároveň nový důkaz hloubky slova Dostojevského: Krásy spasí vás. Lidé, jímž připadl úděl starati se o národní hygienu, měli by si z toho vzítí memento a měli by to, co se projevuje neuvědoměle neb polouvědoměle v takových náhlých hnutích

Nejedlého Smetana

Letošní jubilejní slavnosti smetanovské přinesly již také svou literární žeň; z ní i vnějškovým rozsahem i vnitřní vahou a důsazností beze sporu nejvýznačnější jest první díl veliké monografie prof. Zdeňka Nejedlého, monografie vypočtené na sedm dílů a ještě více svazků, která chce obejmouti a vyložití tvůrčí osobnost Smetanovu se všech stránek a v celé její totalitě. První díl, nadepsaný *Doma*, vyšel nedávno nákladem Hudební matice Umělecké besedy; obsahuje na půl páta sta stránek kvartového formátu a objímá Smetanovo dětství do jeho odchodu z Jindřichova Hradce do Jihlavy r. 1835, tedy prvních jedenáct let života mistrova.

Jedno jest již mimo spor při této nové publikaci: veliký důvtip i neměsí píle jejího autora. V úvodě vyložil Nejedlý metodu, kterou se bral: je to metoda objektivní, jak sám praví, stavějí proti metodě individualistické zvuče, která, jak míní autor, skreslovala posud velmi často Smetanu v estetických essayích, nepodepřených o dostatečné šetření a poznání vědecké empirie, a proto ukvapených.

Jsa přesvědčen, že dějiny jsou jedny, vepřadá Nejedlý do své smetanovské monografie veliký kus života několika krajů východo- i jihočeských ze značného rozpětí časového a zejména prokresluje, první do takové hloubky, obraz celého všedního života kulturního města českého v dvacátých a třicátých letech 19. století. K tomu bylo třeba nejen velikého množství kladných poznatků kulturně historických, literárních, národně politických, nýbrž i značného umění vypravovatelského, které tyto poznatky dovede zkapalnit v plynulý proud časového toku a nadati pak ilusi životnosti. Není pochyby, že se to Nejedlému podařilo jako nikomu před ním.

Metoda Nejedlého jest tedy nejen objektivistická, nýbrž i kolektivistická; složky, které determinují ducha tvůrčího, nepojímá abstraktně jako entity, nýbrž rozkládá je v nesmírné množství konkrétních činitelů, jež vypisuje a charakterisuje co nejpodrobněji. Vychází přitom ze zcela správného názoru, že i věčné stránky díla uměleckého jsou zapuštěny do zvláštních, konkrétních jevů života časového, které monumentalisují.

Uměleckou osobnost tvůrčí pojímá Nejedlý jako obmezenou. „I nejsvobodnější duch,“ píše v úvodě, „jest obmezen, jest determinován tím, co se děje mimo něj. Chceme-li tudíž postihnouti umělcovu individualitu, nestačí jí konstatovati jako subjektivní fakt, nýbrž nutno odvážit i sílu těchto determinujících jí vlivů. A to zajisté jest jedním z hlavních úkolů právě vědy, aby se nespokojila konstatováním, nýbrž aby nám ukázala a onen psychický proces, jímž individualita vzniká.“

Tvůrčí úkol vědy historické jest zde zcela správně položen. Jest nutno objeviti dramatickou spolupráci duše a světa, reakce osobnosti na prostředí, při čemž prostředí připadá často úkol záporný: brzdicí.

Proto lze se plným právem těšiti na příští díly veliké — veliké nejen roziněry —

práce Nejedlého, která si jistě vyžádá nejpečlivějšího šetření o tom, jak rozřeší veliký problém, který si tak jasně a určitě položila a k němuž učinila náběh tak šťastný.

Propagace českého umění v cizině

Není tomu dávno, co napsal do nebožtíka týdeníka Času Jindřich Vodák článek rozumný a čestný zároveň, v němž varoval před vnučováním se cizině a nadbíháním jí ve věcech uměleckých i literárních. Uvedl tam důvody, které musí uznati každý našinec dbalý cti českého umění. Umění, řekl Vodák v podstatě, má se chovati jako čestná žena a nenabízeti se na veřejném trhu. Mnohem, mnohem větší význam má, zalíbí-li se cizím znateli básníku, který se stane pak spontánně jeho propagátorem, než přeloží-li domácí diletant v potu tváří do cizího jazyka nějakou českou knihu, jež se pak vydá sice s cizí firmou, ale vpravdě nákladem našim, aby setlela brzy potom v cizí knihkupecké makulatuře.

Není možno nesouhlasiti zásadně s Vodákem i po tom, co namítá proti němu Hanuš Jelínek v Lumíru. Že překlad Jiráskových Psohlavců vzbudí rozruch v dnešní francouzské literatuře a vykoná nějaký byt sebemenší vliv na její umění prozatérské, tomu nevěří jistě ani p. Jelínek. O román Jiráskův může se zajímati několik filologů, několik folkloristů, několik literárních historiků nebo amatérů, ale pro živé literární proudění francouzské je to věc mrtvá. Čímž nepravím, že by se tam jiné naše věci, kdyby se přeložily, objevily životnějšími a aktuálnějšími. Snad až na dva nebo tři autory nejmodernější. Není tedy hlavní chyba ve volbě autora; chyba jest spíše v principu. Francouzský duch jediný může věděti, čeho by v tu onu chvíli potřeboval, co mu může dát něco pro jeho vývoj, čím zesílí nebo se obohatí; cizinec sebelépe informovaný neví toho nikdy a neuhodne toho nikdy, poněvadž nemůže nikdy sestoupiti do kotle, v němž vše látka tvorby zítřejší, do duševní dílny, v níž se kuje tvar básnického zítřku.

Francouzská literatura není tak soběstačná a výlučná, jak se nám někdy líčí. Literární historik ví, že bylo mnoho cizích vlivů, které do ní intenzivně zasáhly a pozměnily určitým způsobem více méně její inspiraci, ráz, výraz. Byly to ovšem vlivy pouze velikých národů, kteří měli svou literaturu vyhráňenou v pevný typický útvar, tak Italové, Španělé, Angličané, Němci a naposledy Rusové. Ale vždycky iniciativa vyšla ne od cizinců, nýbrž od Francouzů. Francouzové, jejich literáti, jejich vzdělanci, pocítili touhu dát se oplodnit cizí krásou, cizím charakterem, a proto překládali to, co je v cizím jazyce upoutalo, napodobili to, obměňovali, přizpůsobovali si to, tvořili k toho podobě. Dříve než obrátil pozornost na ruskou literaturu soustavným svým kritickým dílem o jejím románě Melchior de Vogüé, mnoho desetiletí předtím překládal z krásné prózy ruské již novelista Mérimée, kterého přitahovala k sobě některými estetickými vlastnostmi blízkými jeho tvůrčí bytosti. Byrona nebo Moora nepropagoval ve Francii žádný kulturní atašé při vyslanectví, právě jako ne Tassa nebo Danta, Goetha nebo Hoffmanna...

Česká básnická literatura bude objevena pro intelektuální modernu pařížskou teprve ve chvíli, až si některý vynikající francouzský básník moderní zamiluje z toho neb onoho důvodu některý náš vynikající zjev básnický a dá se jím inspi-